



**Adami Tanneri E Societate Iesv, S. Theologiæ D. Et In
Academia Ingolstad. Professoris, Theologiæ Scholasticæ
Tomus ...**

Cum triplici Indice

De Fide, Spe, Charitate, Ivstitia, Religione, caeterisq[ue] virtutibus [et]
vitijs: ac varijs hominum statibus. Secvndæ Secvndæ S. Thomæ
Aqvinatis Respondens

Tanner, Adam

Ingolstadii, 1627

III. An & qua ratione cum infidelibus de toleranda infidelitate, seu religionis
libertate pacisci, eisque impunitatem & securitatem permittere liceat.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72877](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72877)

deles iure eximi à dominio infidelium, eorum, qui Ecclesiæ nullo modo subijciuntur. Ita Durandus in distinct. 44. quæst. 3. artic. 2. & Bellarminus lib. 5. de Pontifice cap. 7. ratione 3. Etsi contrarium non minus probabiliter asserant Bannes & Arragonius hic quæstio. 10. a. 10. & Gregorius de Valentia quæst. 10. punct. 8. fauente S. Thoma eodem a. 10. ubi is absolute loquitur.

54 Ratio prioris sententiæ est; quia tunc nullus videtur suppetere titulus, quo fideles à dominio infidelium dominorum eximantur. Ratio posterioris sententiæ est. Nam ut de dignitate & maiestate Religionis Christianæ nihil dicam, à qua argumentari præcipue videtur S. Thomas; certe ipso titulo defensionis, licet non solum vim re ipsa illatam propulsare, sed etiam probabiliter inferendam modis conuenientibus efficaciter anteuertere. Quamquam in hac re, id saltem discriminis est; quod si Ecclesia titulo solum defensionis, non data ab infidelibus sufficiente causa vindictæ, vitetur, aut solum titulo excellentioris iuris Ecclesiæ; tunc sane non exercet in ipsos infideles directam iurisdictionem, quam nullam habet; si autem in casu illata iniuriæ iustæ vindictæ titulo id faciat, tunc etiam directe exercet in ipsos infideles iurisdictionem ortam ex delicto.

55 **ASSERTIO VI.** Etsi generatim Ecclesia non soleat, nec sine scandalo possit eiusmodi infideles priuare dominio fidelium; nihilominus tamen iure possunt Christiani ab infidelibus in seruitutem abducti fugere ab infidelibus dominis, sine alia tamen vi ipsis dominis illata, & salua obedientia seruili, quamdiu in seruitutis conditione manent: idque etiam generali lege præcipere eis poterit Pontifex. Ita Azor tom. I. lib. 8. cap. 23. quæstion. 23. Ratio est: quia maius est Ius, quod quisque habet ad suam incolumitatem & animæ securitatem, quærendam, quam ius illud infidelium.

Æquum tamen fuerit, ut iustum lytrum dominis infidelibus refundatur, nisi propter tyrannidem, aliasue causas, eo iure priuentur. Multo magis poterunt Christiani, qui ciuilitate tantum subiecti sunt, eiusmodi infidelibus, etiam propria auctoritate, sese in aliam prouintiam conferre, Christianisque dominis ciuilitate se subijcere, à quibus si opus sit, etiam contra infidelium vim defendantur.



DVBIVM III.

An, & qua ratione cum infidelibus de toleranda infidelitate, seu religionis libertate pacisci, eisque impunitatem securitatemque promittere liceat.

Ad S. Thomæ 2. 2. q. 10. a. 11.

56 **D**Ocet quidem generatim Sanctus Thomas cit. quæst. 10. art. 11. infidelium quorumcunque ritus & superstitiones iure nonnunquam tolerari, siue ut vitetur maius malum, siue ut maius aliquod bonum eueniat: an vero & qua ratione de hac ipsa permissione pacisci, eamque promittere, vel in pactum deducere liceat, promissamque seruare oporteat, ipse non declarat; sicut nec comunitè alij scholæ Theologi. Quia tamen hæc res hoc tempore, & per se admodum scitu necessaria est, & simul proprie ad hunc locum pertinet, non est à nobis prætermittenda; quã proinde duabus dubitationibus sequentibus absoluemus.

57 Et quod ad præsentem dubitationem attinet, dum quæritur, an, & qua ratione nonnunquam permissio falsæ, adeoque etiam hæreticæ religionis à Christianis Principibus promitti, & in pactum deduci possit; siue quod eodem pertinet; an & qua ratione Principes Christiani nonnunquam libertatem religionis, seu quam vocant autonomiam credendi concedere, pactoque aut iuramento firmare licite possint; Notandum est primo, libertatem credendi, seu quam vocant autonomiam, absolute & ex vi verborum, multo latius patere, quam sit vnus vel alterius certæ, etsi falsæ, puta Lutheranz, aut Caluinianæ religionis permissio; qualis ex parte hodie in Imperio concessa apparet: quandoquidem credendi libertas seu autonomia generatim significat liberam potestatem credendi quidquid libeat, ut proinde hæc absoluta & incircumscripcta potestas, illa vero restricta quædam credendi libertas vocari possit. Neque vero est quæstio, an Princeps eiusmodi libertatem probare; neque an in villo vel altero articulo Catholicæ fidei, aliquid concedere possit, ita ut vel minimo fidei articulo oblitterato, syncrētismus in religione instituat: hoc enim fieri nullaratione posse constat ex dictis supra quæstion. 7. dub. 3. sed solum est quæstio de contrariæ religionis permissione, eiusdemque permissionis integritate & sinceritate.

58 Notandum secundo, hoc loco solum quæstionē esse de ijs infidelibus, quialiquo modo, seu temporaliter, seu spiritualiter Ecclesiæ subijciuntur; & potissimum quidem de ijs, qui temporaliter, seu ciuilitate ijs ipsis Principibus Christianis subijciuntur, de quorum pactione & permissione cum infidelibus & hæreticis ineunda quæritur.

De cæteris enim, qui Ecclesiam nullo modo subijciuntur, quique ratione infidelitatis ab Ecclesia seu Christianis Principibus infestari nullo modo possunt, ut sunt Ethnici illi, qui nec temporaliter quidem Ecclesiam subijciuntur, iuxta dicta. dub. 4. nulla potest esse quæstio; quando infidelitas eorumdem necessario toleranda est, ut dictum. Sed neque Principes pacto aut promissione disponere solent, de religione eorum, qui ipsidem temporaliter nullo modo subijciuntur, quandoquidem eos hoc ipso circa religionem impedire nullo modo possunt: sicut v. g. Hispanus nihil de religione Gallorum, neque Gallus de Anglorum religione; neque Anglus de religione Belgarum disponere potest: nisi forte aut pacto reciproco; Tolera in tua provincia eos, qui meæ fidei consortes sunt; & ego in mea provincia tolerabo vicissim tuæ fidei consortes: aut pacto conditionato, si quo casu eiusmodi regnum seu provincia ad alterius dominium aliquando peruentura sit. &c. Diuersa est ratio Principum Imperij; qui cum vnam quandam perfectam communitatem, sub vno quodam summo capite, scilicet Imperatore, constituent, cui omnes subijciuntur; hinc fit, ut singuli cæteris coniunctim, quatenus eandem Imperij communitatem constituunt, aliquo modo subijciantur; de quibus proinde etiam imperij Principibus inter se collatis præsens quæstio procedit; an & qua ratione scilicet, quæstio Principum Imperij in hoc consentire possent, ut ex pacto, in sua vel alterius Principis ditione, falsam religionem toleranda sit.

Quibus positis, de proposita dubitatione variae sunt, aut esse possunt Doctorum sententiæ; duæ scilicet extremæ, & vna media. Prima sententia in vno extremo sita esse potest, eiusmodi pacta, iuramenta, promissa semper ac vniuersim esse illicita. Ratio esse potest; quia nunquam licitum est Principi sibi adimere potestatem & libertatem, suam Reipublicæ sibi commissæ mala, etiam cum opportunum est, propulsandi, adeoque in subditis puniendi & castigandi: at vero quisquis Princeps pacto, iuramento, vel promisso sese obligat, seu vniuersim ad libertatem fidei, aut certe ad aliquam tantum falsam religionem siue sectam concedendam vel permittendam, in hoc ipso sibi adimit facultatem & libertatem summa Reipublicæ mala, uti nimirum est quælibet hæresis, à Republica sibi commissæ, etiam cum postea oportunum erit, auerrendi, & in subditis castigandi. Ergo. &c.

Maior patet; quia Princeps ex officio tenetur Reipub. saluam tueri; estque ad hoc tam diuino, quâ naturali iure obligatus; cui præiudicare ipse non potest. Minor probatur: quia posita semel eiusmodi pactio seu promissione Principis, nunquam postea integrum illi erit, etiam mutatis rerum circumstantijs, ac oblata oportunitate, contra fidem datam hæreseos malum, ex sua provincia exterminandi; siquidem quoties id agere voluerit violatæ fidei reus censetur, non absque probro & contumelia, imo & præiudicio totius Ecclesiæ Christianæ; cuius

pacta & conuenta tanquam friuola, & nullius ad fidem faciendam ponderis, æstimabuntur & repudiabuntur.

Et confirmatur. Quia iure naturæ illicitum est, ut parentibus adimatur libera potestas disponendi de suis filijs, quamdiu hi vsu rationis carent, & in parentum conuictu degunt, etiam si alioqui parentes infideles ac Ethnici sunt, ut docet S. Thomas hic quæst. 10. art. 12. & pluribus suo loco de baptismo docetur: Ergo multo minus fieri potest, ut Principi in Regimine constituto adimatur potestas legitime disponendi de suis subditis. Atque hæc sententia tametsi quod sciam à nullo Doctore publicis typis defensa fuerit, videtur tamen à quorundam Theologorum, considerantium incommoda, quæ ex eiusmodi pactis & concessionibus in Ecclesia consequuta sunt, sensu ac mente non admodum esse aliena; cui etiam non parum fauent Brunus & Simancha paulo inferius citandi.

Secunda sententia in altero extremo versatur, vniuersim scilicet existimans, eiusmodi pacta & conuentiones licite iniri, ipsamque adeo permissionem falsæ alicuius Religionis licite promissæ ac iuramento firmari, quoties eadem Religio licite permittitur. Quam sententiam tametsi nullus etiam, quod sciam, aperte ac diserte libris editis tradiderit, existimo tamen à quorundam doctorum virorum sensu non abhorere. Ratio ac fundamentum esse potest; quia quidquid licitum est facere, licitum etiam est faciendum promittere, ac in pactum deducere; sed ex hypothesi, in casu præsentis, licitum est falsam eiusmodi Religionem permittere: Ergo etiam permissionem ipsam promittere, ac in pactum deducere. Vitur hac ipsa ratione Ioannes Molanus lib. 3. de fide hæreticis seruanda cap. 17. vbi ait: *Porro sicut licet aliquando iustis & grauibus de causis, Religionis libertatem aliquam hæreticis concedere, non quidem probando malum, sed tolerando: ita licet quoque de tolerando pactum inire: potest enim in pactum deduci, quicquid facere licet.* Ita Molanus. Ex quo certe fundamento, nisi limitetur, hæc sententia aperte sequitur.

Tertia sententia in medio posita est, licitum videlicet esse nonnunquam cum hæreticis de securitate & impunitate pacisci, sed non tamen nisi ad certum aliquod & determinatum tempus, quo videlicet omnibus prudenter consideratis duratura sit necessitas eiusmodi permissionis; nunquam autem de perpetua securitate seu impunitate. Ita iam suo tempore quosdam sensisse refert Molanus lib. 4. de fide seruanda cap. 10. vbi ait: *Videntur quidam nostri temporis scriptores asserere, quod aliquando quidem cum hæreticis pacisci liceat de securitate, sed nunquam de perpetua securitate, qua nunc petitur. Nec hi absurde sententiam suam explicant.* &c.

Imo ipsemet Molanus licet eam sententiam rejiciat, ex parte tamen eam admittit ibidem cap. 11. cum ait: *Hoc tantum dico, ut cum hæreticis (Catholicis Principibus) fortiores inique petunt perpetuam securitatem, dum aliud non exprimunt, pro eisdem habeantur perpetua securitas, & securitas.*

Quod si qui vero malitiose dicant Principibus suis, se nec securitate restricta, nec securitate non restricta contentos esse, sed talem exigere perpetuam securitatem, qua etiam unico tantum sectario superstiti aliquando sua permittatur libertas, id omnino respondendum erit, tam absurdam & impiam postulationem à Catholico Principe nec annuendam, nec audiendam esse.

64 Possent etiam duæ priores sententiæ alijs modis temperari, & ad mediocritatem redigi; ut quod non absoluta cuiusvis sed alicuius, aut aliquarum tantum, puta Lutheranae, non Caluinisticae religionis libertas & permissio promitti possit. Sed hæc per se loquendo solum materialiter, vel certe secundum magis vel minus in eodem genere differunt, ut proinde seclusis pactis iam antea constitutis, cæterisque paribus, nulla hinc generalis & formalis distinctio, aut præcedentium duarum sententiarum moderatio desumi possit. Nunc quid nobis hæc de re videatur, sequentibus assertionibus declaramus.

65 **ASSERTIO I.** Diversitas religionum, fideique libertas, à Christianis Principibus nec approbanda; quia mala est: nec per se loquendo permittenda; multoque minus eius permissio, absque discrimine & magna circumspectione, pacto aut promissione firmanda; quia ex eo malorum genere est, quorum permissio raro potest maioris boni, obuentu maiorisue mali euitatione excusari. In hac assertione consentiunt omnes Catholici post Sanctum Thomam hic quæstione 10. articulo 11. speciatim Ioannes Molanus lib. 1. de fide hæreticis seruanda cap. 20. & sequentibus, Ioannes Lensæus lib. de vnica religione in Republica conseruanda, Martinus Becanus disp. de fide hæreticis seruanda cap. 10. multoque magis Iacobus Simancha Catholic. Institut. cap. 46. Conradus Brunus de hæreticis lib. 3. cap. 15. Petrus Ribadeneira libro 1. de institutione Principis cap. 17. & 18. Franciscus Burcardus in tractat. de autonomia part. 1. & Ioannes Mariana de institut. Regis lib. 3. cap. 17.

66 Probatum assertio primo ex scriptura veteris testamenti, quæ grauissime cauet, ne aut veræ Religionis violatio impune toleretur ut dub. 4. dictum est; aut pacta cum alienigenis & infidelibus, admittantur. Ita enim Exodi 34. vers. 12. dicitur: *Cauere ne vnquam cum habitatoribus terra illius iungas amicitias, quæ sint tibi in ruinam: sed aras eorum destrue, confringe statuas, lucosque succide: noli adorare Deum alienum. Dominus Zelotes nomen eius, Deus est amulator. Ne in eas pactum cum hominibus illarum regionum; ne cum fornicati fuerint cum Dijs suis, & adorauerint simulacra eorum, vocet te quispiam ut comedas de immolatis. Nec uxorem de filiabus eorum accipies filijs tuis: ne postquam ipsæ fuerint fornicatae, fornicari faciant & filios tuos in Deos suos.*

Similia habentur Deuteronomij 7. vers. 2. *Non inibi cum eis fœdus, nec misereberis earum; nec sociabis cum eis connubia. Filiam tuam non dabis filio*

eius, nec filiam illius accipies filio tuo: quia seduces filium tuum, ne sequatur me, sed ut magis seruiat Dijs alienis: irasceturque furor Domini, & delebit te cito.

Quæ quidem lex tamen si positiua sit, adeoque proprie ad Iudæos duntaxat olim spectauerit, quatenus tamen fundatur in adiuncta ratione naturali, desumpta ex peruersionis periculo, merito argumenti loco etiam ad Ecclesie statum accommodatur.

Et vero id vniuersim de quibuslibet infidelibus intelligendum, patet ex lib. 3. Regum cap. 11. vers. 1. vbi de Salomone Rege dicitur: *Rege autem Salomon admauit mulieres alienigenas multas, filiam quoque Pharaonis, & Moabitidas, & Amonitidas, Idumæas, & Sidonias & Hethæas: de quibus, super quibus dixit Dominus filijs Israel, Non ingredimini ad eas; neque de illis ingredientur ad vestras: certissime enim auertent corda vestra, ut sequamini Deos earum.* Et lib. 2. Paralipom. cap. 19. reprehenditur Iosaphat, optimus alioqui & pietissimus Rex, quod amicitia & belli societate iunxisset se cum Achab, impio & infideli Rege Israel. Ita enim loquitur scriptura ibidem vers. 1. *Reuersus est autem Iosaphat Rex Iuda in domum suam pacifice in Hierusalem. Cui occurrit Iehu filius Hanani Videns, & ait ad eum: Impio præbes auxilium, & hi qui oderunt Dominum, amicitia iungentis, & idcirco iram quidem Domini merebaris: sed bona opera inuenta sunt in te: eo quod abstuleris lucos de terra Iuda, & preparaueris cor tuum, & requireres Dominum Deum tuum patrum tuorum.*

Et rursus cap. 20. vers. 35. post commendatam eiusdem Iosaphat pietatem ac felicitatem, subiungitur: *Post hæc iniit amicitias Iosaphat Rex Iuda cum Ochozia Rege Israel, cuius opera fuerunt impiissima. Et particeps fuit, ut facerent naues, que irent in Tharsis: feceruntque classem in Asiongaber. Prophetauit autem Eliezer filius Dodau de Marisa ad Iosaphat dicens: Quia habuisti fœdus cum Ochozia, percussit Dominus opera tua, contritaque sunt naues, nec potuerunt ire in Tharsis. Quod si Deus tam exosas habuit conuentiones cum infidelibus, quamuis directe nihil derogantes integritati Religionis, in terris Regum & Principum fidelium, multo utique magis oderit conuentiones, quæ directe sunt cum præiudicio & læsione Religionis, in ipsis fidelium Principum terris ac prouincijs.*

Secundo probatur assertio ex scriptura noui testamenti quæ itidem consortium & communionem cum infidelibus, præsertim hæreticis, grauissime prohibet, ut ostensum superius dub. 4. Quibus accedunt hæc Apostolorum monita Roman. 16. vers. 17. *Rogo vos fratres ut obseruetis eos, qui dissensiones & offendicula præter doctrinam, quam vos didicistis, faciunt; & declinate ab illis. Euiusmodi enim Christo Domino nostro non seruiunt, sed suo uentri; & per dulces sermones & benedictiones, seducunt corda innocentium. Quod si ab hæreticis & seductoribus declinandum, quomodo cum illis pacta & conuenta cum Religionis damno ineunda?*

Et rursus Galat. 5. vers. 8. & 21. *Modicum fermentum) hæreticæ doctrinæ) totam massam*

corruptit. &c. qui autem conturbat vos portabit iudicium, quicumque est ille. &c. vinam & abscondantur, qui vos conturbant. Et Galat. 1. v. 8. Licet nos, aut Angelus de celo euangelizet vobis, præterquam quod euangelizauimus vobis, anathema sit. &c. Iterum dicit, si quis vobis euangelizauerit, præter id quod accepistis, anathema sit. Et 2. Tim. 2. vers. 16. Profana & vaniloquia (hæreticorum) deuota; multum enim proficiunt ad impietatem: & sermo eorum ut cancer serpit. Et rursum ad Tit. 3. v. 20. Hæreticum hominem post unam & secundam correptionem deuota: sciens quia subuersus est, qui eiusmodi est, & delinquit, cum sit proprio iudicio condemnatus. Qui ergo hæreticos abscondendos & vitandos atque anathemate feriendos monet, hæresimq; cancro componit, certe hæreses non esse promissive permitendas, multoque minus eam promissionem pacto aut iuramento firmandam docet.

70 Eadem est doctrina S. Ioannis epistola 2. vers. 10. Si quis venit ad vos, & hanc doctrinam non affert, nolite recipere eum in domum; nec Aue ei dixeritis. Qui enim dicit illi Aue, communicat operibus eius malignis. Idem in sua Apocalypsi cap. 2. vers. 14. & 20. ex ore Dei, graui interminatione reprehendit eos Ecclesiarum Præsules, qui aduersarias doctrinas tolerabant. Habeo aduersus te pauca; quia habes illic tenentes doctrinam Balaam, qui docebat Balaac mittere scandalum coram filiis Israel, edere & fornicari: ita habes & tu tenentes doctrinam Nicolaitarum. Similiter penitentiam age; si quo minus, veniam tibi cito, & pugnabo cum illis in gladio oris mei. Et infra: Habeo aduersus te pauca; quia permittis mulierem Iezabel, quæ se dicit prophetem, docere & seducere seruos meos, fornicari & manducare de idolothuris. &c. Ecce mitam eam in lectum, & qui mæchantur cum ea, in tribulatione maxima erunt. &c.

71 Tertio probatur assertio praxi veteris Ecclesiæ. Quantopere enim viri Sancti, & hæresim, & hæreticorum consortium ac societatem fugiendam esse censuerint, suo exemplo docent tum S. Ioannes, & Polycarpus apud Irenæum lib. 3. cap. 2. tum Antonius teste Athanasio in vita eiusdem; ac Hilarius libro ad Constantium Imperatorem scripto, in quo ex instituto probat, consensu nem in fide cum hæreticis admitti nulla ratione posse, quam tumuis eam vehementer vrgeret Constantius Arrianus. Aduersus quem simili argumento librum edidit Lucifer Episcopus Callaritanus, hoc titulo inscriptum, De non communicando cum hæreticis, rursusque alium, de Regibus apostaticis. Et cum Imperatore ea libertate commotus, in auctorem earundem lucubrationum inquiri iussisset, non solum Lucifer se auctore professus est, sed & aliam in eundem inuectiuam edidit, De non parcendo in Deum delinquentibus: ac denique cum sibi necem ab eo intentatum iri existimaret, alium addidit commentarium hoc titulo: Moriendum pro filio Dei, vt pluribus refert Baronius Anno Christi 356. Quænam etiam hac de re Augustini fuerit sententia, patet ex l. 2. eiusdè contra Gaudentium c. 11. & epist. 50 ad Bonifacium.

72 Quarto probatur assertio ex iure tam canonico, quam ciuili. Nam quod ad ius canonicum

attinet, habemus, præter doctrinam SS. Patrum, perpetuam praxin omnium Conciliorum, ac Summorum Pontificum, à quibus iam olim antiquissimo vsu, ex Christi & Apostolorum traditione accepto, non tantum doctrina hæreticorum reprobari, sed ipsi etiam hæretici anathemate damnari, atque extra Ecclesiam eijci consueuerunt; qua quidem pœna in Ecclesia maior nulla est.

73 In iure vero ciuili, præter alias, extat insignis constitutio Theodosij, Gratiani, ac Valentiniani Imperatorum, qui Religionis formam in Imperio non aliter, quam ad Romani Pontificis normam institui præceperunt, Lege Cod. de Summa Trinitate, vbi dicitur: Cunctos populos, quos clementia nostra regit Imperium, in tali volumus Religione versari, quam Diuinum Petrum Apostolum tradidisse Romanis, Religio vsque adhuc ab ipso insinuata declarat; quamque Pontificem Romanum sequi claret.

74 Simile est rescriptum Gratiani, Valentiniani, & Theodosij Imperatorum, qui omnibus hæreticis perpetuum silentium indicunt lege 2. Cod. de hæreticis: Omnes vetera legibus diuinis, & imperialibus Constitutionibus, hæreses perpetuo quiescant. Nemo vterius conetur, quæ repererit, profana præcepta vel docere, vel discere: nec Antistes earundem audiant fidem insinuare, quam non habent, & Ministros creare, qui non sunt: nec per conuentionem iudicantium, omniumque, quibus per constitutiones paternas super hoc cura mandata est, eiusmodi audacia negligatur & crescat. Hæreticorum autem vocabulo continentur, & latis aduersus eos sanctionibus succumbere debent, qui vel leui argumento à iudicio Catholice Religionis & tramite detecti fuerint deuiare. Vbi videmus, hæreticis omne verbi ministerium ademptum: simul etiam discimus, quinam iam olim, ante annos plus mille ducentos, hæreticorum nomine fuerint censi, nimirum omnes, qui vel leui argumento à iudicio Catholice Religionis & tramite detecti fuerint deuiare.

Similia habentur lege 3. Cod. de hæret. & apud Eusebium in vita Constantini lib. 3. cap. 6. & 62. eamque feueritatem legum & Ecclesiæ ipsi quoq; hæreticis salutarem fuisse docent Augustinus epist. 48. ad Vincentium & epist. 50. ad Bonifacium, & Leo epist. 91. ad Turibium.

75 Quinto probatur eadem assertio ratione naturali duplici. Prima ratio est hæc. Nam permissio & tolerantia grauissimi sceleris, quod diuinam Maiestatem plurimum offendit, atque ad vindictam publicam accendit; alios item sua contagione damnabiliter inficit, ac in æternum exitium præcipitat; pacem & concordiam publicam, adeoque ipsam etiam politiam sua natura plurimum perturbat, non potest à Magistratu, seu Ecclesiastico, seu politico, per se loquendo, & extra eafum summæ necessitatis, promiscue indulgeri, multo minus pacto aut iuramento firmari: talis autem est permissio hæresis, seu apostasiæ; Ergo permissio hæresis, non potest à Christiano Magistratu per se loquendo, & extra eafum summæ necessitatis, impune ac promiscue indulgeri, multoq; minus pacto aut iuramento firmari.

76 Maior per se patet. Minor probatur. Nam hæresis

hæresis fidem Deo abrogat, eumque mendacij quodammodo arguit; fidem diuinam, sine qua nulla est salus, quæque omnis Christianæ pietatis fundamentum est, conuellit, ex dictis supra quæst. 6. dub. 4. est violatio fidei Deo data, adeoque vera erga Deum perfidia; est apostasia à Deo, & deterrima infidelitatis species, vt ex dictis dub. 2. constat; quam scriptura teste DEVS in Israelitis gladio, fame, peste, bellis, captiuitate, ac demum extrema vastitate est persecutus, vt ex tota historia veteris testamenti patet. Quod malum teste Apostolo 2. Timoth. 2. vers. 7. velut cancer serpit, aliosque sua contagione adeo misere inficit, vt non quiescat, donec vniuersum humanæ societatis corpus depascatur: quod cum ex superbia & insigni animi elatione atque arrogancia oriatur, & in rebus grauissimis, quæ æternam animæ salutem concernunt, dissensionem à probatissimis maiorum institutis, à praxi & sensu totius veteris & Catholicæ Ecclesiæ inuoluat, non potest quidpiam suis studijs aduersum patienter ferre; sed eos, qui pro officij ratione, etiam verbo solum, monendo, hortando, arguendo, reuincendo, eidem huic malo aduersantur, veramque & auitam Maiorum fidem tuentur, extreme persequitur: vnde necessario discordiæ, lites, seditiones, bella oriuntur; vt omnium temporum historia, & nostra hæc imprimis infelicia tempora, in Luthero, Caluino, Zuinglio, eorumque affecis, presenti & quotidiano experimento, nimis pro dolor, abunde & luculenter testantur.

77 Altera ratio est. Nam pacta, promissa, vel conuenta illa, quæ solum malitiâ, seu iniqua vi alterius partis contrahentis nituntur, ac simul ex parte materiæ in præiudicium ac diminutionem communis Reipublicæ commodi tendunt, quoad fieri potest, omnibus modis fugienda sunt & cauenda: sed talia sunt pacta illa & conuenta, quæ cum hæreticis, seu infidelibus, de toleranda hæresi, à Principibus Christianis ineuntur &c. Maior patet. Quia talia pacta adeo natura sua Reipublicæ sunt perniciosæ, vt in extremum eius exitium, totamque fidei & Ecclesiæ Catholicæ ruinam aperte vergant. Cum enim nullo iure, sed sola iniuria alterius partis contrahentis nitantur, omnem viam rationemque iustitiæ intercludunt, qua ipsæ in futurum accessus obstruatur; quando eadem illa via, eodemque titulo quo aduersa pars, in perniciem Catholicæ Religionis, vnam eiusmodi pactiõnem extorsit, similiter possit successu temporis, vbi eidem commodum videbitur, nouas alias iteratasque pactiõnes, sine fine, ad plenum vsque Catholicæ Religionis interitum, extorquere. Vbi enim pro iure & pactiõnis fundamento, est pacifcentis iniustitia, illic nullus iniuriæ terminus statui, aut præstinari potest. Quod magis ex sequenti probatione patefecit.

78 Minor eiusdem argumenti probatur. Quia pacta, quæ cum hæreticis seu infidelibus de toleranda hæresi ineuntur à Principibus Christianis

& Catholicis, communiter, si non semper, ex eo suam originem sumunt, quod ipsimet hæretici & infideles, eiusmodi pactiõnes per vim aut metum extorquent; cum tamen illi, hoc ipso, quod infideles & hæretici sunt, ad hanc rem ius nullum habeant; non magis, quam perfidus aut fugitiuus miles ius habet, ad proprium vexillum erigendum, militumque ac militiæ priuilegijs gaudendum.

79 Sexto probatur eadem assertio, ab experientia & incommodis, quæ eiusmodi pacta & promissa hæctenus Catholicæ fidei & Ecclesiæ, ipsique etiam politiæ attulerunt. Tantum enim abest, vt ea ad publicam quietem, firmamque & constantem aliquam pacem constituendam profuerint, vt potius in maius semper Ecclesiæ publicæ boni exitium excreuerint. Id quod vna mecum facile sentiet, quisquis Imperij acta, à prima Lutheri defectione, sincere expendere voluerit. Quanta enim hæctenus ad pacem politicam, inter varias credendi formulas, faciendam, per tentata non sunt? etiam nouis semper cessionibus & condonationibus, ex parte Catholicorum, non absque ingenti Ecclesiæ Catholicæ damno interuenientibus; & tamen adeo nihil ea condonatione & lenitate perfectum est, vt semper in deterius non solum Catholicæ Religionis status in Imperio rueret, sed insuper etiam ea re nouis semper motibus ac dissidijs quasi via stereretur.

80 Damnatu iam initio, ab optimis Imperatoribus fuerat Lutherus; à Maximiliano I. Augustæ, literis ad Leonem X. Pontificem, datis Anno 1518. quæ extant tom. 1. Lutheri latino Wittenberg. fol. 203. item à Carolo V. in conuentu Wormatiensi, ex communi statuum Imperialium consensu Anno 1521. vbi habetur tomo 2. Lutheri latino Wittenbergen. fol. 441. Ipsa quoque Augustana Confessio vix nata, mox damnata fuit in comitijs Augustanis, ab eodem Carolo V. ac ceteris statibus, qui *obedientes Imperij sui* vocantur, in peculiari edicto, Anno 1530 simulque expresse cautum, ne ante Concilium in receptis ab Ecclesiæ dogmatibus quidquam innouaretur: eratque hæc via optima ad pacem solidam in Imperio stabiliendam, si ei constanter insistere licuisset, aut libuisset.

81 Sed quid factum? Turcæ Austriam inuadentis metu iniecto, vt apud ipsum Sleidanum lib. 8. historia legitur, Anno 1532. in conuentu Norinbergensi, toleratur primum à Carolo V. Augustana Confessio, hac tamen expressa moderatione addita, vt A Catholicis præter scriptum illud exhibitum Augustæ, circa Religionem, nihil innouent, nihil doceant, nihil euulgent, & intra hos fines permaneant, ad vsque Concilij tempus; eaque toleratione pax publica Imperij sancitur, vt scribit etiam Osiander in chronico fol. 210. & 212. Verum aduersarij huic decreto & cautioni minime steterunt, nouis semper chartis, librisque, & contumelijs ingentibus, in confessione Augustana minime contentis de Romano Antichristo, &c. aduersus Romanum Pontificem, Imperatorem, ac Principe,

Catholicos, totamque Ecclesiam orthodoxam, temere sparsis, ac in dies magis magisque propagatis.

82 In Comitibus item Ratisponensibus, Anno 1541. ab eodem Imperatore Carolo denuo pax firmatur in hunc modum, ut iidem A Catholicorum historici notant: *Cæsar quod ad religionem pertinet, & lites omnes, de quibus ambigitur, an sint religionis nec ne, sed & proscriptiones, publicæ quietis causa, donec aliquo vel Concilio vel conuentu (ad quem scilicet Pontificis auctoritas per legatum accederet) res cognoscatur, suspendit.* Cæterum aduersarii neque hac pacis transactione diu contenti, Anno 1546. ingentibus copijs Imperatorem, quasi pro mercede factæ condonationis inuadunt; eo consilio & conatu, ut illum, si possent, penitus etiam ex Imperio eliminarent.

83 Sed cum res, Deo bene fauente, aliter cecidissent, ipsique victi in potestatem Imperatoris venissent, mox anno subsequenti, in comitijs Augustanis Anni 1547. & 1548. Carolus Imperator Octobris die 28. inquit Sleidanus libro 19. hist. consentiente Osiandro fol. 422. & sequenti, ut omnes Concilio se submittant petat, & cum Palatino & Mauritio priuatum agit, ut assentiantur, & illi demum Octobris die 23. assentiantur. Sancita interim fuit formula quædam Religionis, quæ interim dicebatur; in quam ipsi Protestantes; (tametsi in singulis articulis propemodum eorum religio particulatim ibidem reiecta & damnata fuerit) consenserunt: adeo ut aduersariorum quoque scriptor Melchior Goldastus, in suo tomo constitutionum Imperialium, eam religionis formulam appellet, Caroli V. Imperatoris Augusti declarationem religionis, quæ constituit exercitium Religionis, quale interim esse debeat in Imperio Romano. usque ad definitionem Concilij generalis, publicatam & promulgatam, & a statibus Imperij acceptatam, in Comitibus Augustæ 25. Maij, Anno 1548. Quæ quidem religionis formula etiam habetur tom. 3. Conciliorum editionis Colonienfis per Surium pag. 846.

Certe Imperator ipse Carolus in eo edicto testatur, se cum communibus Imperij statibus atque ordinibus consultando & deliberando egisse, ut vestigijs SS. Patrum & Maiorum suorum insisteret, qui semper in Religionis causa ad sacra Concilia confugerent, & ab ijs doceri, & informari erant soliti, instituto huic Concilio adhaerere, eiq; se submittere, decretaque eius expectare, & mandata seruare, uno consensu promiserunt.

84 Sed ne sic quidem aliquid effectum. Neque enim aut promissis, aut legibus & decretis Imperij steterunt aduersarii: sed mox Anno 1552. nouo bello aduersus Imperatorem & status Catholicos suscepto, constitutæ pacis & transactionis terminos perregerunt; ac eo usque demum Regem Ferdinandum iniusta vi & armis adegerunt, ut in transactione Passauiensi, ea omnia, quæ Catholicis ipsi ad id usque tempus inique ademerat, Episcopatus, Abbatis, Præposituras, aliaque bona quam plurima, cum ingenti Ecclesiæ Catholicæ damno & præiudicio cedere vellet; ita tamen ut posthac ab iniurijs abstinerent.

Verum neque sic pax consequuta. Nihilominus enim Albertus Brandeburgicus, palam reprehendit

sâ ea concordia, passim per Germaniam armis grassari perrexit: quem idcirco Anno 1553. eiusdem alioqui religionis consors Mauritius Saxo, missis literis, de communi Principum & ordinum consilio reprehendit, eidemque publicum bellum indicens, ita inter cætera scripsit, ut est apud Sleidanum lib. 25. Cum nuper intra fines Imperij natum esset bellum, Rex Ferdinandus, adiuantibus alijs, in id operam dedit & elaborauit, ut discederetur ab armis, in eoque consentientes tandem habuit Imperij Principes, belli Duces, ac demum permissu Cæsaris pacem constituit: quæ cautum est inter alia, non solum ut nihil contra fiat, sed ut ijs etiam, qui periclitantur, auxilia subministrantur. Eam vero tu non modo recusasti, verum etiam ad præcipui nominis Principes aliquot ausus es aperte scribere, ad Germania summum dedecus ac detrimentum illam pertinere, ac prodicionem potius appellandam esse. &c.

85 Hinc ut pax Germaniæ turbata, denuo firmitus stabiliretur, Augustæ in Comitibus (ut videre est in recessibus Comitiorum germanicè editis) Anno 1555. non solum transactio Passauiensis confirmata; sed insuper etiam hæc ampla & absoluta pacis formula constituta & sancita fuit, his verbis: *Quod si talis concordia his vijs generalis Concilij, nationalis Synodi, colloquij, aut Imperialis conuentus non consequeretur, nihilominus prædicta pacificatio, usque ad perfectam & absolutam de religione & fide concordiam, suas vires habeat atque conseruet: sicque adeo iuxta dicta, & vniuersim, constans, firma, absoluta, & perpetua pax decreta & constituta esto.*

86 Addita tamen ibidem hæc restrictio fuit: *Omnes alie religiones, quæ cum alterutra prædicta (Catholica & Confessione Augustanæ) non conspiciant, in hac pacificatione non contineantur, sed omnino excludantur.* De qua re ex ipsis etiam Lutheranis Martinus Kemnitius in epistola data 24. Ianuarij Anno 1582. ad Illustrissimum Ioannem Georgium Electorem Brandeburgicum ita scribit: *A pace publica sacramentarij, quamdiu in sua impia damnataque opinione permanent, omni tempore excluduntur: & Lucas Osiander in suæ historiæ Ann. 1555. fol. 622. ad marginem hæc annotat: Calvinista hic excluduntur à pace religionis.*

87 Sed anne demum hac saltem ratione, tamque profusa Catholicorum condonatione pax obtenta? Minime. Nam & à nonnullis noua insuper Monasteria, Præpositura, aliaque bona Ecclesiastica Catholicis per vim adempta; eaque, non obstante etiam sententiâ in Camera Spirensi aduersus iniustos detentores & occupatores lata, pertinaci vi etiamnum retinentur. Sed & Calvinista in pacis constitutæ formulam quantumuis ab ea non solum ex verbis citatis, sed etiam communi Lutheranorum æque ac Catholicorum iudicio exclusi, intrudere se per vim conituntur; aperte simul ante hac professi, in his cedere, aut ullam transactionem admittere se non posse. &c.

88 Ecce quo his pacificationibus, condonationibus, transactionibus deuentum sit, ut & vetus scilicet illa, solidâ vnijs fidei consensione nixa,

pax adempta sit Germaniæ: nec alia etiam vlla, quam tumuis sæpius reformatæ ac renouatæ pacis formula frui Catholicis, alijque pacificis Imperij statibus liceat; quin semper vltra concessos limites pars aduersa, quæ turbulento Caluini Spiritu agitur, progressa nouis molitionibus, nouisq; iniurijs in Catholicos, aliosq; pacificos Imperij status grassari pergat; nunquam pedem hura, manusue cohibitura, donec sensim iisdem pacificis Imperij statibus, si modo per vires liceat, oppressis, & Prouincijs bonisque Catholicorum accisis vel occupatis, vires eorundem penitus obterat & eneruet, ad certissimum Imperij, ac totius Catholicæ Religionis in Germania, imo etiam in adiacentibus alijs Prouincijs excidium: vt vel hinc hæresis indolem vere ab Apostolo 2. Timoth. 2. vers. 17. descriptam fuisse agnoscas cum ait, eam instar fædi ac pestilentis canceris & carcinomatis perpetuo serpere, atque sensim cæteras etiam sanas corporis partes depascere.

89 Qui vero præsentis tragediæ Bohemicæ originem accuratius voluerit disquirere, plane deprehendet, ex literis Maiestatis, vt vocant à Cæsare Rudolpho concessis fuisse profectam; quas cum aduersarij vltra terminos concessos & expressos extenderent; nec tamen in ea re assentientes habentem regios Præfectos, ipsi sumque Cæsarem, mox in eos correptos armis vi vindicandam eam sibi licentiam sumpserunt, quam in literis concessam falso præiudicauerant, vt videre est tum ex relatione Francoforti edita Anno 1618. pag. 19. tum ex ipsa Bohemorum apologia. Maiestatis literæ si concessæ fuissent nunquam, nulla etiam de interpretatione ac sensu extitisset quæstio; nulla de violata fide querela; nulla seditio. Sed quia, vt dici solet, digitum semel tenebant, totam facile manum ad se pertrahi posse existimauerunt. Ita vel hoc etiam exemplo discimus, nunquam aduersarios, qui semel Caluini Spiritum hauserint, intra concessos terminos sistere, sed semper vltius, si vires suppetant in vetitum niti, & ad illicita contendere; imo ipsis etiam Catholicorum condonationibus ad nouas iniurias inferendas abuti. Ex quibus deniq; manifestum est, quam eiusmodi pactiones & conuenta, & Ecclesiæ Catholicæ, & ipsi etiã politia, paci; & quieti temporali per se ac sua natura sint exitiosa; quæ proinde absque summa necessitate ineunda aut probanda nunquam sunt.

90 Quod denique septimo probatur, ipsorum etiam aduersariorum praxi & confessione. Neque enim Imperij Principes A catholici in suis Prouincijs fidem à sua, quam profitentur, alienam solent permittere, multoque minus ad eam permittendam pacto se obligare. Et valde sane ridiculum est, quod Ministri Coburgenses in confutatione scriptoris cuiusdam Austriaci, paucis ante annis §. 510. fol. 957. scripserunt: *A Principibus Lutheranis Catholicos non fuisse tyrannice eiectos & expulsos, sed permissam ijs fuisse libertatem credendi, & acceptandi Lutheranam religionem: id si non facerent, decretum, in alia loca se conferre ut possent;*

quali vero non etiam deberent. Ita nimirum in suis libertatem vocant, quam in nostris placet diuersa nomenclatura tyrannidem.

Sed & diserte Lutherani Centuriatores Centuria 7. pag. 14. eiusmodi pacta & conuenta in sua religionis præiudicium inita detestantur. Considerent, inquit, omnes sana rantiu mente præditi (non iam de pijs Deumque timentibus loquimur) qualis sit iustitia vel æquitas, quam conformis ipsi rationi, quod latronibus ac lupis, hoc est, hostibus animarum (quid enim nocentius est animabus falsâ doctrinâ) securitas & libertas permittitur, vt voce, stylo, libris longe lateque per orbem Christianum dispersis, lucem verbi diuini obscurant, gloriæ Dei detrahant, Spiritum Sanctum turbent, animas hominum in æternum exitium & regnum diaboli pertrahant? & contra autem veris, sinceris, fidelibus animarum curatoribus non relinquere liberum (vti nimirum fit apud Sectarios) quidquam opponendi & tuendi lucem veritatis patefactæ, vindicandæ gloriæ Dei, monendi oculos, vt acuta & cicutas ipsorum præstigiatorum vitent, fugiant & execrentur. Cogitent, inquit, omnes qui hominum vocabulo digni censeri volunt, an non atroci & crudeli hoste emergente, qui Regionem aut Rempublicam inuadit, intendit, ædes, auferit bona, ciues ubicunq; potest caput, truncat manibus ac pedibus, atq; ita abijcit; an non in quibus ibi Magistratus hostem nominatim publice voce ac scriptis indicant, qualis iam ille sit, quod ei nomen sit, corporisq; habitum quasi depingunt, ubi soleat vagari, aut latrocinia sua exercere demonstrant & monent, vt vnusquisq; sibi caueat, armis se instruat nec aliquid damni accipiat? Itæ cum omnes gentes etiam faciant, & iudicent eum Magistratum, qui id negligit aut conuict ad mactationes ipsorum subditorum, odio & omnibus diris atq; execrationibus dignum esse, cur igitur in regno Christi, ubi Ministri verbi sunt animarum curatores, id ne fiat prohibetur? O quam seueram & tristem vocem aliquando in nouissimo die omnes illi politici audient, quicunq; eandem sunt, qui diabolo hac ratione ad plurimorum animas trucidandam libertatem permiserunt, potestatemque contulerunt, CHRISTO vero ipsi & Spiritui Sancto fræna in eis iniecerunt, ne quid contra hisceret. Ita Lutherani pro sua religione, nos verius pro nostra iudicamus.

Caluinistæ vero multo hic etiam durius, nec dicam crudelius verbo & factis docent, vt in Amuleto castrensi cap. 3. & 6. fufius ostendi. Certe is ipse noui cuiusdam syncretismi suator, & fucati Irenici sictor David Paræus in caput I. Epist. ad Roman. his verbis scribit: *Magistratus Christianus non debet confusionem in religione permittere, sed solam veram religionem tueri atque defendere.* Ex quibus omnibus satis patet, quia assertio superius proposita, per se loquendo, & quoad fieri potest libertatem credendi nec permittendam, nec promittendam esse. Nunc quæ super sunt prosequamur.

94 ASSERTIO II. Sed & vt à Principe Catholico in sua ditione, siue ex parte obiecti seu religionis amplexandæ, siue ex parte temporis, absoluta vndique & incircumscripita, adeoque perpetua credendi libertas, pacto aut iuramento concedenda firmetur, moraliter & practice vix vnquam licite fieri potest, Quoad hoc

sentio cum auctoribus tertiæ sententiæ; nec alijs, ut opinor, Doctoribus, qui hac de re scripserunt, magnopere repugnantibus.

Ratio primæ partis est; quia eiusmodi pacta, quod omnes fatentur, iniuri non possunt, nisi vel maioris mali vitandi, vel maioris boni consequendi gratia: atqui moraliter vix vnquam fiet, ut prudenter iudicetur inter Christianos, siue ad maius malum vitandum, siue ad maius bonum consequendum, esse necessariam aut vtilem cuiusvis etiã impiæ ac superstiosæ religionis permissionem; quando nihil in Republica Christiana pestilentius cogitari potest, quam libertas credendi quilibet, ipsumque adeo Iudaismum, Turcismum, Ethnismum seu Atheismum prohibito profitendi; cum nec in veteri Romanorum adhuc gentilium Imperio vnquam, & vix inter barbaros talis credendilibertas concessa reperitur.

95 Ratio secundæ partis sumitur ex fundamentis primæ sententiæ. Quia omnis eiusmodi ex parte temporis absoluta & indefinita pactio seu conuentio, per se loquendo, & quantum est ex natura rei, omnem Principi etiã in perpetuum adimit facultatem permissionis hæresis ex sua Prouincia exterminandi; etiã si mutatis rerum circumstantijs id quandoque oportunitus esset futurum; semper enim vi sui pacti inhibebitur, ne id vnquam ausit facere, si modo violatæ fidei reus haberi non velit, ut dicitur dubio sequenti. Vt vero eam potestatem auferri sibi Princeps patiatur, committere nunquam debet, ut primam sententiam recte argumentantem vidimus.

96 Quare etiã Ambrosius epist. 33. potius moriturum se professus est, quam vt basilicæ ius ab Ecclesiâ alienatum hæreticis traderet. *Conuenior, inquit, à Comitibus & tribunjs, vt basilicæ fieret manura traditio, dicentibus Imperatorem iure suo vni; eo quod in potestate eius essent omnia. Respondi, si à me peccet quod meum est, id est fundum meum, argentum meum, ius huiusmodi meum, me non refragaturum; quamquam omnia, quæ mea sunt, essent pauperum. Verum ea quæ diuina, Imperatoria potestati non esse subiecta. Si patrum monium petitur, inuadite: si corpus, occurrat? Vultis in vincula rapere? vultis in mortem? voluntati est mihi: non ego me vallabo circumfusione populorū; nec aliarum tenebo, vitam obsecrans, sed pro altaribus gratis immolabor.* Et in sermone ad plebem intra basilicam: *Aduertitis, quid iubeatur, cum mandatur, Trade basilicam. Hoc est, dic aliquod verbum in Deum, & morere. Nec solum dico aduersus Deum, sed etiã fac aduersus Deum.* Ita magnus Ambrosius.

Dixi autem in assertione *Pix*; quia aliquando oppositum fieri posse, vt non affirmo, ita neque negare velim; minus examinare aut improbare, ea, quæ à summis principibus iam olim, vtique non sine magna causa facta sunt. Suum olim quisque onus portabit, & de eo rationem Deo reddet.

97 ASSERTIO III. Sed neque semper, quoties licet hæresim tolerare siue permittere, licitum est etiã Principi eam permissionem pacto aut iuramento firmare. Hæc assertio est contra

secundam sententiam superius relata; sed quæ meo iudicio apud omnes certa & indubitata esse debet. Ratio est; quia nuda permissio mali alicuius per se non auferit Principi potestatem ac facultatem, id malum, suo arbitratu, cum id oportunitus videbitur prohibendi ac tollendi. quod tamen facit pactum seu promissum de eo tolerando, vt dictum. Plus ergo requiritur, vt malum aliquod in Republica tolerandum pacto aut iuramento firmetur, quam vt simpliciter ac nude solum toleretur. Quod cum in permissione cuiuslibet mali verum habeat, tum multo verius censendum est in re præsentis; vbi de permissione summi alicuius mali, videlicet hæresis, agitur.

98 Neque obstat oppositæ sententiæ fundamentum; ad quod dupliciter respondetur. Cum enim dicitur; quod licitum est facere, etiã licitum est faciendum promittere, verum est per se loquendo; non autem si per accidens ex promissione malum aliquod seu incommodum oriatur, quod ex solo facto, seu permissione non oritur; vt in præsentis fieri demonstrauimus.

Deinde responderi potest: Quod licet permittere, etiã licitum esse permittendum promittere, vniuersim & absolute verum esse, si promissio illa in sensu accomodo accipiatur, vt nempe licitum sit promittere permittendum, quod & quamdiu licitum est permittere; ita nimirum vt si mutatis circumstantijs malum illud, seclusa etiã promissione, recte tolerari amplius non possit, tum nec promissio quidem ad id tolerandum obliget. Verum nec pacta absoluta hoc sensu intelliguntur; nec si pactum ita explicetur, aduersa pars vnquam hoc sensu promissionem acceptabit; nisi forte determinate certum aliquod tempus seruandæ pactionis definiatur, iuxta sensum assertionis sequentis.

99 ASSERTIO IV. Recte tamen eiusmodi pacta & conuentia, de toleranda hæresi, ad certum aliquod & definitum tempus inuentur; cum id prudenti ac moraliter certo iudicio necessarium iudicatur, ad maius aliquod malum euitandum, vel melius bonum obtinendum. Ita omnes huius temporis scriptores; speciatim Molanus libro 1. de fide hæreticis seruanda cap. 21. & 23. & libro 3. cap. 17. Becanus disp. de fide hæreticis seruanda, & alij. Ratio sumitur ex dictis. Quia quibus circumstantijs licitum est aliquid permittere, licitum est etiã permittendum promittere ac pacisci, vt dictum. Cum ergo certis circumstantijs concurrentibus, prudenter iudicatur, pro aliquo certo tempore, ad vitandum, maius malum, vel obtinendum melius bonum, necessarium esse hæresim tolerare, poterit etiã pro eodem tempore pactum & promissio intercedere, de eodem malo tolerando; quandoquidem tunc ex pacto & promissione nullum Reipublicæ aut Ecclesiæ incommodum obuenit, quam quod cum ipsa necessaria toleratione mali coniunctum est; aut si quod præterea incommodum sequitur, id ipsum vel præuisum non est, vel certe prudenter iudicatur alteri euidam maiori malo vel bono postponendum. Atque ad hunc etiã modum

video, tum in Imperio initio defectionis; tum etiam nuper in Belgio, pacta cum Sectarijs de libertate religionis inita, à summis & potentissimis principibus fuisse conformata.

100 Dixi tamen, prudenti & moraliter certo iudicio iudicatur; quia suspicio & leuis timor mali, præfertim qualis ex parua confidentia erga Deum, in hominibus politicis sæpe oriri solet, hac in re procul habendus est, simulque aduertendum, sæpe Principem Catholicum ad eiusmodi pacta ineunda compelli, non tam ob hostium potentiam, quam ob parum fidam suorum Prouincialium operam & assistentiam; quo quidem casu, etsi Princeps excusari possit à culpa rei Catholicæ male procuratæ; illi tamen, quorum vecordia Princeps in eam necessitatem coniectus est, à graui peccato excusari nequaquam possunt.

101 ASSERTIO V. Quod si tempus & locus patriatur, nullumque adeo in mora periculum sit, consultum, imo etiam necessarium erit, super eiusmodi pactis & conuentis, an & quatenus licite fieri possint, Romanum Pontificem consulere. Id consultum esse tradit Molanus libro 3. cap. 12. de fide hæreticis seruanda, ubi ait: *Itaque ut utrinque auferatur dissidentia, nihil tutius est, quam ut in rebus tanti momenti, & quæ periculose tractantur, ipsius etiam Maximi Pontificis auctoritas interueniat: ut quod semel bene tractatum est; postea absque scrupulo & remorsu retineatur, quamdiu aduersarius aperte pacta non transgreditur.*

Sed cur etiam hoc necessarium videatur, duplex est ratio. Prima; quia cum in eiusmodi pactis & conuentis tractetur non de villis aut agris; nec de vllis rebus temporalibus; sed de religione rebusque spiritualibus; ac simul per ea salutem ex consequenti derogetur communibus iuribus & legibus Ecclesiæ, ad quæ alioquin tuenda Principes ipsi, velut Ecclesiæ protectores obligantur, necessarium videtur, per se loquendo, ut ea inconsulto Summo Pontifice, ad quem eiusmodi causæ pertinent, non ineanatur; cuius est statuere & iudicare, quid præfenti Ecclesiæ statui expediens sit. Altera causa est, ut pacta eiusmodi & conuenta firmiter subsistant; ne forte si postea Pontificis auctoritate ex causa nonnunquam (iuxta dicenda dubio sequenti) irritentur, noua scandala perturbationesque in Ecclesia subsequantur.

102 Idem docet Robertus Swertius dissert. de fid. hæret. seruanda sect. 9. ubi ait: *Principi seculari nulla ratione permittitur, hæreticis licentiam tribuere hereses suas docendi: atq; adeo contractus ille iniustus & in Ecclesiæ præiudicium; nisi auctoritate eius, qui sacris præest, roboretur; sicuti in inducijs nostris (Belgicis) factum scimus. Ratio autem à priori hæc est. Nunquam permittitur, ut inferior scilicet secularis Princeps, in superioris, id est, Pontificis tribunal inuolet. Sicuti si Romanus Pontifex sine causa disponat de bonis Principis secularis, ea alienando, aut donando, donatio illa siue dispositio nullius omnino valoris sit; pari ratione siquid Princeps secularis attentet, in præiudicium Ecclesiastica potestatis, aut contra eam aliquid statuas, & pacificatur, pactum illud nullum futurum. Quare qui solida fidei veritate refragabilia, & nunquam violanda desiderat, aucto-*

ritate tum seculari, tum Ecclesiastici Principis imploret. Hactenus ille. Sed quod addit tale pactum etiam inualidum esse, dubio sequenti expendetur, ubi de valore & obligatione talium conuentium ac promissionum agendum.

DVBIVM IV.

An & quousq; eiusmodi pacta & conuenta de toleranda religionis libertate obligent, ac necessario seruanda sint.

S. Thomas 2. 2. q. 10. a. 11.

103 DIXIMUS dubio præcedenti, posse nonnunquam à Principibus Christianis pacta quædã & conuenta de falsa aliqua religione toleranda iniri, sed an & qua ratione obligent, hoc dubio discutendum restat. In qua re illud in omnes constat, promissi fidem, & pacta non esse seruanda, si pars altera, cui fides data, prior fidem fallat, iuxta expressam regulam Iuris 78. in 6. vt docui etiam in Amuleto Castrensi c. 2. & fufius persequitur Ioannes Molanus de fid. seru. lib. 1. cap. 14.

Cæterum difficultas potissimè est in his casibus. Nimirum I. Si pacta eiusmodi minus prudenter ac consulto, nec sine peccato inita sunt. 2. Si mutatis rerum circumstantijs, incipiant esse pernitiosa Reipublicæ, vel Ecclesiæ. 3. Si per vim, vel fraudem extorta sint, præsertim à subditis rebellibus. 4. Si summo Pontifice inconsulto inita, eidem postea improbentur, vel ab eo etiam irritentur. De qua re duæ possunt esse extremæ sententiæ. Prima; in his casibus pacta eiusmodi non obligare, eo quod vel sint iniuste extorta; aut illicita. Secunda; ea vsq; adeo esse valida, vt quamdiu pars altera fidem non frangit, absolute & necessario seruanda sint, non obstante vlla etiam Pontificis dispensatione. Nostra vero sententia in sequentibus assertionibus consistit.

104 ASSERTIO I. Eiusmodi pacta & conuenta inter Principes, non habentes in sua administratione superiorem, legitime inita, per se loquendo, ac ubi vis aut fraus nulla interuenit, necessario etiam in conscientia seruanda sunt. Ita Molanus libro 1. capit. 25. 26. 27. & 28. Becanus in disput. de fide hæreticis seruanda capit. 7. & in aphorismis Iesuitarum, & in quæstionibus miscellaneis quæst. 4. & sequent. Hermas Letmatius de fide hæreticis seruanda, Robertus Swertius dissert. de fide hæreticis seruanda sect. 8. & alij Catholici scriptores omnes. Probatur ex scriptura, quæ grauitè improbat, & vindicatas fuisse docet fæderum violationes. Vt patet ex fædere filiorum Iacob cum Sichem, Genes. 34. & 49. ex fædere Mesa Regis Moab cum Israel 4. Reg. 3. ex violato fædere Sedechiæ Regis Iuda cum Nabuchodonosor Rege Babylonis 2. Paralipp. 26. & Ezech. 17. Denique ex ipso fædere Israelitarum cum Gabæonitis, licet ab initio per fraudem elicito, sed postea voluntarie comprobato & confirmato, Iosue 9. & 2. Reg. 21. Ratio est; quia iuris diuini & naturalis est, pacta & conuenta, præsertim publica, & publica auctoritate inita,